

RAČUNOVODSTVENI INFORMACIONI SISTEM (RIS) PREDUZEĆA KAO KOMPENENTA UKUPNOG UPRAVLJAČKOG SISTEMA

ACCOUNTING AND INFORMATION SYSTEM OF A COMPANY AS THE COMPONENT OF THE WHOLE MANAGING SYSTEM

Rifet Đogić, doc. dr
Univerzitet u Zenici
Ekonomski fakultet

REZIME

Svaka profitabilna organizacija (preduzeće) se osniva u cilju generisanja profita i to u dugoročnom periodu. U savremenim globalnim tržišnim uslovima je moguće opstati, rasti i razvijati se samo ako menadžment svojoj organizaciji obezbijedi efektivnost i efikasnost. Efektivnost i efikasnost se postiže proaktivnim djelovanjem menadžmenta i kontinuiranim prilagođavanjem poslovnom okruženju te nastojanjem da se šanse iz okruženja maksimalno iskoriste a prijetnje minimiziraju. Za proces efektivnog i efikasnog upravljanja preduzećem važna je kvalitetna informaciona podloga koju osigurava adekvatno postavljen računovodstveni informacioni sistem.

Ovaj rad ima za cilj da ukaže na značaj i ulogu RIS-a u ukupnom upravljačkom sistemu preduzeća.

Ključne riječi: upravljanje preduzećem, efektivnost i efikasnost, računovodstveni informacioni sistem, računovodstveni proces, korisnici računovodstvenih informacija.

SUMMARY

Every profitable organization (company) is founded in order to generate profit in a long period. In modern market conditions it is possible to survive, grow and develop only if management of an organization provides effectiveness and efficacy. Effectiveness and efficacy are achieved by proactive operating of the management and continuing adjustment to the environment, as well as by striving towards threat minimizing and using the chances. For the process of the effective and efficient company management, a quality informational basis, ensured by the adequately established accounting and informational system, is very important.

This paper's objective is to emphasize the significance and the role of AIS (accounting and informational system) in the whole managing system of the company.

Key words: company management, effectiveness and efficacy, accounting and informational system, accounting process, users of the accounting information.

1. UVOD

Današnja preduzeća posluju u globalnom ekonomskom okruženju u kojem egzistira nemilosrdna konkurencija među ponuđačima na tržištu. Preduzeću stalno prijete *opasnosti* iz okruženja ali se istovremeno nude i *šanse*. Stoga je menadžment preduzeća pozvan da anticipira uticaje iz okruženja, da strategijskim razmišljanjem i planiranjem radi na minimiziranju

opasnosti iz okruženja kao i da maksimalno iskoristi šanse za svoje preduzeće koje mu se nude u okruženju.

Da bi menadžment preduzeća uspješno upravljao svojim preduzećem u nemirnom (turbulentnom) poslovnom okruženju neophodan mu je kvalitetan računovodstveni informacijski sistem. Upravljanje preduzećem obuhvata tri glavne aktivnosti: a) polaganje računa vlasnicima kapitala o stanju i uspjehu preduzeća, b) donošenje pojedinačnih poslovno-finansijskih odluka i c) sistematske upravljačke kontrole poslovno-finansijskih procesa u preduzeću, u čemu presudnu ulogu imaju aktivnosti planiranja i kontrole periodičnih ostvarenja.

Potrebe pojedinih korisnika za informacijama koje generira računovodstveni informacijski sistem mogu biti različite, a zavise prvenstveno od karaktera i vrste odluka koju korisnici informacija trebaju donijeti. Postoje brojni interni i eksterni korisnici računovodstvenih informacija. Među njima su najznačajniji: a) *interni stakeholder-i* (uprava preduzeća i zaposleni) i b) *eksterni stakeholder-i* (vlasnici kapitala - sadašnji i potencijalni investitori; kreditori i ostali pozajmljivači; dobavljači; kupci; vlada, njeni organi i institucije; sindikat; potrošači; ostala javnost).

Informacije potrebne za upravljanje mogu se pribaviti iz različitih izvora i u tom kontekstu najčešće se govori o unutrašnjim izvorima podataka za informacije (npr. računovodstvene evidencije) i vanjskim izvorima podataka za informacije (npr. statistički zavodi, privredne asocijacije). Podaci, bez obzira na to iz kojeg izvora potiču, procesiraju se u *upravljačkom informacijskom sistemu* preduzeća (management information system - MIS). Dobro organizovani upravljački informacijski sistem treba biti sposoban u svakom trenutku dati odgovor na slijedeća pitanja: kakva informacija je potrebna, kada je informacija potrebna, ko je treba, gdje je potrebna, zašto je potrebna i koliko košta.

2. INFORMACIJE KAO PRETPOSTAVKA UPRAVLJANJA PREDUZEĆEM

Temeljni razlog zbog koga računovodstvo uopće postoji je priprema adekvatnih informacija za upravljanje. Pojam informacije moguće je definisati na različite načine. Moguće je reći da informacija predstavlja "obrađene podatke prezentirane u takvoj formi koji su pogodni za primaoca i koja imaju značajnu vrijednost u tekućim ili budućim aktivnostima i odlukama" (Davis, 1985., str. 200). U skladu sa navedenom definicijom moguće je zaključiti da se u procesu obrade podaci transformišu u informacije (vidjeti sliku 1).

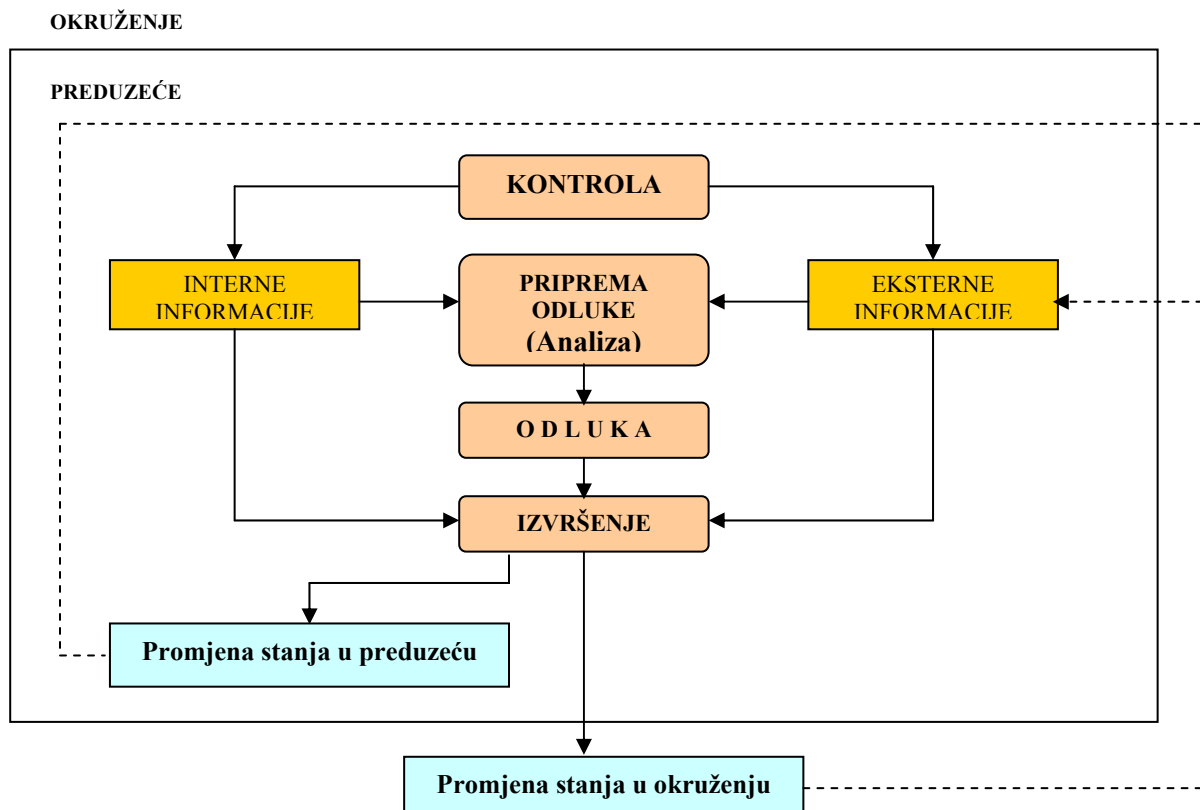

Slika 1. Transformacija podataka u informacije

Između informacija i odlučivanja (upravljanja) postoji međuzavisnost. Odluke se, u pravilu, donose na temelju informacija. Realizacijom odluka dolazi do nekih promjena u preduzeću i/ili okruženju. Te promjene rezultiraju novim informacijama na temelju kojih se donose nove poslovne odluke i taj proces se neprekidno ponavlja. Ta međuzavisnost može se prikazati grafički kao na slici 2. Na slici je uočljivo da u međuzavisnosti informacija i odlučivanja vrlo značajno mjesto pripada *kontroli*. U tom kontekstu potrebno je istaknuti da svaki dobar menadžer mora znati šta, kada i zašto treba kontrolisati (tj. mora imati tačno definisanu "listu svojih kontrolnih obveza").

Osnovni atributi (karakteristike) informacija su: tačnost, starost, obuhvat, preciznost, adekvatnost i usporedivost. *Tačnost* podrazumijeva mjeru podudaranja informacija s činjeničnim stanjem i u tom kontekstu moguće je istaknuti značenje revizije. *Starost* je razlika u vremenu od trenutka događaja i trenutka kada je informacija dostupna

korisniku. *Obuhvat* mjeri "širinu" informacije. Smatra se da širina informacije mora biti prilagođena hijerarhijskom nivou korisnika. *Preciznost* informacije je mjera agregiranosti u izvještajima i taj stepen agregacije treba biti određen upravljačkim nivoom (misli se na operativno, taktičko i stratejsko upravljanje). *Potpunost* zahtijeva da izvještaj ima sve bitne elemente, ali ponekad se ne inzistira na tome, jer to može znatno povećati starost i troškove pripreme informacija. *Adekvatnost* zahtijeva da informacija bude takva da se može upotrijebiti u svrhu kojoj je namijenjena. I na kraju, *usporedivost* pretpostavlja izvještaje koji se prezentiraju u istim vremenskim intervalima i na isti način tako da se mogu uspoređivati.

Slika 2. Međuzavisnost informacija i odlučivanja

Informacija je specifičan resurs. Ta specifičnost proizlazi iz činjenice da se upotrebom informacije ona ne troši i u narednom se periodu može ponovno upotrebljavati. Dakle, upotrebom informacija ne gubi vrijednost (osim ako u međuvremenu ne dođe do zastarijevanja informacije). Vrijednost informacije određuje se najčešće u kontekstu donošenja poslovne odluke i u tom kontekstu moguće je istaknuti slijedeći stav: "Ako nova informacija utječe na to da se donese drukčija odluka, vrijednost nove informacije je razlika između vrijednosti ishoda stare odluke i tako donesene nove odluke, minus troškovi dobivanja nove informacije. Ako nova informacija ne uzrokuje drukčije odluke, vrijednost nove informacije je nula." (Davis, 1985, s 217).

3. RAČUNOVODSTVENI INFORMACIONI SISTEM U FUNKCIJI EFIKASNOG UPRAVLJANJA PREDUZEĆEM

Informacije potrebne za upravljanje mogu se pribaviti iz različitih izvora i u tom kontekstu najčešće se govori o unutrašnjim izvorima podataka za informacije (npr. računovodstvene evidencije) i vanjskim izvorima podataka za informacije (npr. statistički zavodi, privredne

asocijacije). Podaci, bez obzira na to iz kojeg izvora potiču, procesiraju se u *upravljačkom informacionom sistemu* preduzeća (management information system - MIS). „Dobro organizovani upravljački informacioni sistem treba biti sposoban u svakom trenutku dati odgovor na slijedeća pitanja: 1) kakva informacija je potrebna, 2) kada je informacija potrebna, 3) ko je treba, 4) gdje je potrebna, 5) zašto je potrebna i 6) koliko košta“ (Mittra, 1986, s. 5). Ova lista pitanja često se naziva „5 W i 1 H“, a naziv dolazi od početnih slova navedenih pitanja na engleskom jeziku koja glase: **W**hat information is needed, **W**hen is the Information needed, **W**ho needs it, **W**here is needed, **W**hy is needed, **H**ow much does it cost. „U procesu upravljanja preduzećem podrazumijeva se kvalitet različitih informacija i kontrola nad izvršenjem odluka u različitim područjima upravljačkog kontrolnog sistema - managerial control system“ (Pickett, 1997., s. 14). Za uspješan proces upravljanja potreban je, kao što je naglašeno, dobar upravljački informacioni sistem. U tom sistemu obrađuje se čitav niz finansijskih i nefinansijskih podataka i oni se pretvaraju u informacije koje su usmjerene korisnicima, tj. onima koji donose odluke. Najznačajniji dio upravljačkog informacionog sistema je onaj koji je usmjeren na obradu finansijskih transakcija i podataka - taj se dio naziva računovodstveni informacioni sistem - RIS (accounting information system - AIS). Taj sistem (RIS) najčešće obuhvata četiri temeljna podsistema: **(1)** podsistem koji se odnosi na evidentiranje svakodnevnih poslovnih operacija i koji je usmjeren na donošenje svakodnevnih rutinskih odluka, **(2)** podsistem glavne knjige i finansijskog izvještavanja koji "proizvodi" tradicionalne finansijske izvještaje, kao što su bilans stanja, bilans uspjeha (račun dobiti i gubitka), izvještaj o novčanom toku, i sl, te ostali izvještaji propisani zakonom, **(3)** podsistem fiksne imovine i kapitalnih ulaganja (izdataka) koji obrađuje transakcije koje se odnose na fiksnu imovinu, i **(4)** podsistem izvještavanja menadžmenta koji je usmjeren na različite nivoe menadžmenta i koji priprema informacije u obliku prihvatljivom za menadžment.

Prema tome, može se reći da je računovodstveni informacioni sistem podrška različitim nivoima menadžmenta pri donošenju različitih odluka i u njihovom svakodnevnom izvršavanju. „U savremenim uslovima računovodstveni informacioni sistem (RIS) dio je kompjuterizovanog informacionog sistema (computer-based information system - CBIS) i najčešće se sastoji od slijedeće četiri aplikacije (applications): **1)** prikupljanje podataka (data collection), **2)** obrada podataka (data processing), **3)** upravljanje bazom podataka (data base management), i **4)** generisanje informacija (information generation)“ (Hali, 1995, s. 29).

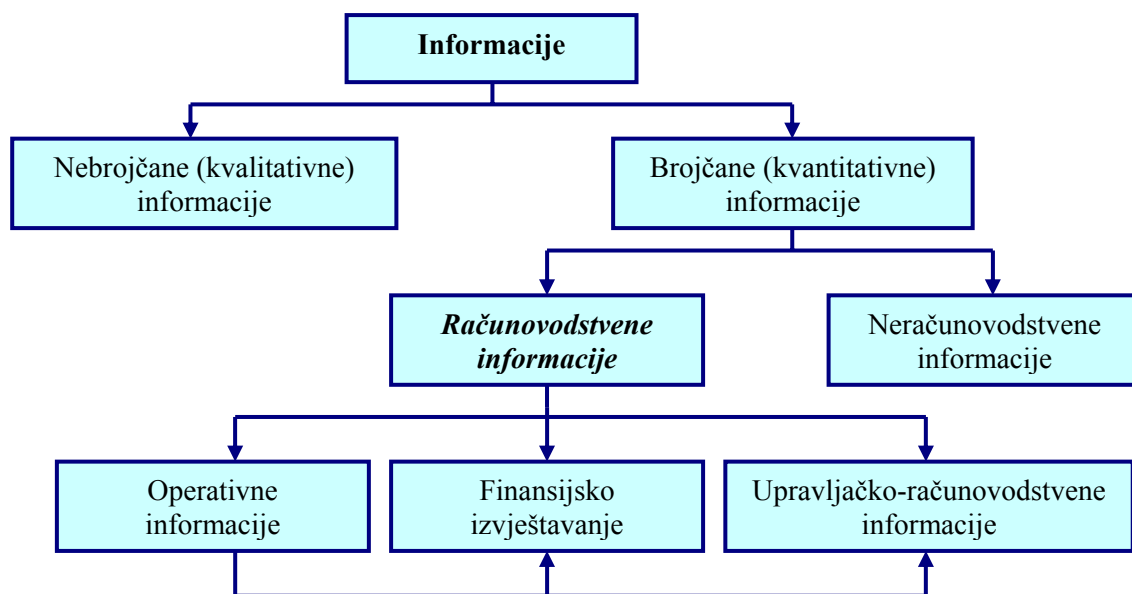
Da bi se osiguralo dobro funkcionisanje računovodstvenog informacionog sistema i pouzdane računovodstvene informacije, u računovodstveni informacioni sistem ugrađuju se različiti kontrolni postupci. Ti postupci obuhvataju sljedeće nivoe kontrole: **a)** *pre-ventivne kontrole* (preventive controls) koje su vezane uz ulaz podataka u sistem, **b)** *detektivne kontrole* (detective controls) koje su vezane uz računovodstveno procesiranje podataka, i **c)** *korektivne kontrole* (corrective controls) koje su vezane uz izlazne informacije.

Navedene kontrole, prije svega detektivne i korektivne, mogu se razmatrati u kontekstu povratne veze. U slučaju neadekvatnog funkcionisanja sistema i nepouzdanih informacija aktivira se povratna veza putem koje se utvrđuju uzroci problema i ispravljaju pogreške te se sistem modificira kako bi se ti problemi u budućnosti otklonili ili minimalizirali. Eliminisanje tih problema pretpostavlja raspolaganje kvalitetnom informacionom podlogom.

4. KATEGORIZACIJA INFORMACIJA POTREBNIH U UPRAVLJANJU PREDUZEĆEM

Veoma važna karakteristika računovodstvenih informacija je da su one problemski usmjerene, tj. usmjerene na rješavanje nekog konkretnog problema. Pošto računovodstvo zauzima ključnu ulogu u zadovoljenju informacionih potreba nosioca upravljačkih aktivnosti u preduzeću, zato je potrebno izvršiti sistematizaciju računovodstvenih informacija. Aktivnosti menadžmenta, kao internog korisnika, su nezamislive bez odgovarajućih informacija o preduzeću i okruženju. Prema „Anthony R., Welsch G., Reece J. (1985, s.11) riječ je o brojnim informacijama koje je potrebno sistematizovati na način kao na slici 3“.

Nebrojčane (opisne, kvalitativne) informacije o preduzeću i okruženju su značajna podloga za ponašanje eksternih korisnika i za obavljanje aktivnosti menadžmenta. Postoje slučajevi u kojima jedna opisna informacija može opredijeliti čitavu odluku. Međutim, glavna prednost *brojčanih (kvantitativnih) informacija* je u tome što tačnim određenjem nekih faktora, pojava, odnosa, stanja, uspjeha i sl., odlučivanje čini sigurnijim. Tako, na primjer, opisna informacija „u četvrtom kvartalu 2008.g prodaja naših proizvoda je bila dobra“ svakako je značajna. Međutim, znatno više izvjesnosti unosi informacija „u četvrtom kvartalu 2008.g prodaja naših proizvoda je porasla za 10% u odnosu na prethodni kvartal“. Informacija bi bila potpunija ako bi slijedio nastavak „taj rast je uslovljen uglavnom promjenom uslova plaćanja gdje smo rok plaćanja produžili sa 30 na 60 dana“. Zadovoljstvo bi mogla pokvariti dodatna informacija „porast prodaje u četvrtom kvartalu za 10% u odnosu na prethodni kvartal zbog promijenjenih uslova plaćanja imao je za posljedicu rast troškova finansiranja potraživanja od kupaca sa 5000 KM na 10.000 KM kvartalno pa treba preispitati isplativost odluke o produženju roka plaćanja“ iza koje bi slijedila odgovarajuća kvantitativna analiza i odluka.

Slika 3. Sistematizacija informacija potrebnih u upravljanju preduzećem

Neračunovodstveni dio kvantitativnih (brojčanih) informacija, kao što su tržišne, proizvodno-tehničke, tehnološke, opšte ekonomske i sl. informacije, svakako je bitna informaciona podloga za ponašanje prije svega menadžmenta preduzeća, a onda i eksternih korisnika informacija za stanje i sudbinu preduzeća.

Glavne prednosti *računovodstvenih informacija* su u tome što je računovodstvo jedini potpuni sistem brojčane analize preduzeća, što su one vrijednosne, odnosno finansijske informacije i što su neposredno povezane s ciljevima preduzeća. Naime, stvarni život preduzeća je stalno

kombinovanje: a) činilaca i efekata procesa (troškova i učinaka, dakle *elemenata ekonomičnosti*, te prihoda, rashoda i rezultata, dakle *elemenata rentabilnosti*, b) novčanih priliva, odliva i stanja, dakle *elemenata likvidnosti* preduzeća.

Kao što je na slici 3 vidljivo, računovodstvene informacije uključuju: **1)** operativne računovodstvene informacije, **2)** operativno-računovodstveno izvještavanje, odnosno periodične (obično godišnje) eksterne računovodstvene izvještaje i **3)** upravljačko-računovodstvene informacije. Izvor operativnih informacija su operativna (analitička) knjigovodstva i srodni izvori. Izvor finansijskih izvještaja je finansijsko računovodstvo, a izvor upravljačko-računovodstvenih informacija je upravljačko (menadžersko) računovodstvo. Operativne informacije, potičući iz analitičkih knjigovodstava i srodnih izvora, su jedna od informacionih podloga i za finansijsko i za upravljačko računovodstvo, što jasno pokazuju strelice na dnu slike 3. To je logično kada se ima u vidu da se informacije analitičkih knjigovodstava materijala, kupaca, dobavljača, gotovih proizvoda itd. uključuju u finansijsko knjigovodstvo zbirnim prometima. Na drugoj strani, informacije operativnih knjigovodstava koriste se kao upravljačko-računovodstvene informacije neposredno za potrebe operativnog menadžmenta. Obračun troškova i učinaka, kao glavni dio upravljačkog računovodstva, ne može bez ulaznih podataka iz određenih operativnih knjigovodstava (knjigovodstvo stalnih sredstava, materijalno knjigovodstvo, obračun plata). Osim finansijskih izvještaja u procesu upravljanja koriste se i ostale računovodstvene informacije koje se procesiraju u računovodstvenom informacionom sistemu.

5. ZAKLJUČAK

Za uspješan proces upravljanja preduzećem potreban je dobar upravljački informacioni sistem. U tom sistemu obrađuje se čitav niz finansijskih i nefinansijskih podataka i oni se pretvaraju u informacije koje su usmjerene korisnicima, tj. onima koji donose odluke. Najznačajniji dio upravljačkog informacionog sistema je onaj koji je usmjeren na obradu finansijskih transakcija i podataka - taj se dio naziva računovodstveni informacioni sistem koji najčešće obuhvata četiri temeljna podsistema: 1) podsistem koji se odnosi na evidentiranje svakodnevnih poslovnih operacija i koji je usmjeren na donošenje svakodnevnih rutinskih odluka, 2) podsistem glavne knjige i finansijskog izvještavanja koji "proizvodi" tradicionalne finansijske izvještaje, kao što su bilans stanja, bilans uspjeha (račun dobiti i gubitka), izvještaj o novčanom toku, i sl, te ostali izvještaji propisani zakonom, 3) podsistem fiksne imovine i kapitalnih ulaganja (izdataka) koji obrađuje transakcije koje se odnose na fiksnu imovinu, i 4) podsistem izvještavanja menadžmenta koji je usmjeren na različite nivoe menadžmenta i koji priprema informacije u obliku prihvatljivom za menadžment.

Da bi se osiguralo dobro funkcionisanje računovodstvenog informacionog sistema i pouzdane računovodstvene informacije, u računovodstveni informacioni sistem ugrađuju se različiti kontrolni postupci (preventivne, detektivne i korektivne kontrole).

6. LITERATURA

- [1] Anthony R., Welsch G., Reece J., *Fundamentals of Management Accounting*, Richard D Irwin, Inc, Homewood, Illinois, 1985.
- [2] Davis, G. B., M. H. Olson M. H., *Management Information Systems*, 1985, McGraw-Hill Book Company, New York, 1985.
- [3] Hali, J. A., *Accounting Information Systems*, 1995, South-Western College Publishing, Cincinnati, 1995.
- [4] Mitra, S. S., *Decision Support System*, John Wiley & Sons, Inc, New York, 1986